

СЛАВКО ГОРДИЋ

КРАЈ ГОДИНЕ

Вељко Петровић је пропустио прилику да приупита оца о неким важним људима и догађајима, верујући да ће бити времена и за такве разговоре. Нажалост, преварио се. Па каже себи, овако, колико се сећаш: А сад плачи и грли гробове.

Тако си и ти годинама веровао да ћеш од Маје Клеут чути још нешто о драгом јој и поштованом Владану Недићу и Младену Лесковцу. И рећи јој понешто о њима из сопствених сећања.

Бесповратни одлазак блиских често претекне наше накане. Поготово оне најлепше.

(Недеља, 17. XII 2023)

Читаш Чарлса Симића и о Чарлсу Симићу, чије је крштено име било Душан. Помишљаш како нас, ево, напушта и последњи великан такозване епохе расељених лица.

Опсежно и разнострано дело опседају и опседаће многи трагачи и тумачи. Тебе пак у овај час закупају двојства у песничком самоосећању и доживљају света. Ево последње песме из последње књиге: „Чамчићу мој, / чувај се. // Нигде копна на видуку.”

И на светлијој и на тамнијој страни од овог исказа тихе резигнације налазимо подједнако сугестивна прозрења. Штавише, један Американац у истом тексту каже како је Симић „чудо меланхолије”, али и како „његов ентузијазам греје попут пећи на дрва”.

Додир, ако не и измирење, меланхолије и ентузијазма назиремо у једној путописно-фантазмагоричној песми из књиге *Хојел Несаница* (1992), где лирски субјект, са оцем, мајком и сестром, пева у Аризони: „Волимо те, животе, / иако нам се ти увек подсмеваш.”

Ко зна није ли поезија – и кад је мање или више горка и узбуњена – увек и свугде у крајњој линији једно чудесно *ga* нашем постојању!

(Понедељак, 18. XII 2023)

Ако је веровати Даници Вукићевић, „живот има структуру романа”, „то јест, да је сваки дан – роман.”

У овом дану-роману године на заласку, у којој се навршава век од рођења твоје покојне мајке, половина твојих сународника слави Св. Николу док им, како се то редовно казује, друга половина иде на славу. Православни свештеник Оливер Суботић, кога си једном слушао у Матици српској, пише у данашњој *Полицици* како је Никола Тесла у писмима тврдио да „постоји један тихи договор” између Светог Николе и њега, по коме ће се „држати један другог”.

Кад већ причаш о ходу године, датумима и празницима, погледај и забелешке једног аутора из инославља, Франца Кафке, и његово писмо Роберту Клопштоку, датирано тачно у данашњи дан, пре сто година (19. XII 1923). Беспомоћан без Шамшаловићевог речника, застајеш само пред овом писцу несвојственом искром ведрине у помену „драгог тренутка слободe и снаге” (*beliebige Augenblick die Freiheit und Kraft*).

Драги тренуци те чекају у дружењу с унуком и двома унукама, чијој је мајци Никољдан крсна слава, те у краткој шетњи и лаганом петнаестоминутном трчању плочницима и травњацима обасјаним сунцем и излепљеним опалим лишћем боје рђе, бакра и злата.

Невесели тренуци у дану-роману резервисани су за неизбежне телефонске разговоре с тешко оболелим сродницима.

Ето какав је, у главним цртама, овај дан. Од оних, како би рекла песникиња из уводне реченице, који не морају „нужно бити део циклуса нити повезани с осталим данима – романима”.

(Уторак, 19. XII 2023)

За разлику од тзв. обичног света, готово нико од твојих колега професора, научника и литерата ни речи о нашим изборима, о Палестини и Украјини. Као да је ово ћутање знак доброг укуса и вишег статуса, а његово евентуално нарушавање, безмало, крлежијански речено, катастрофално помањкање такта.

Да ли, са осећањем надмоћног свезнања и моралног чистунства, верују да је свака политика пука манипулација а свака политичка тема недостојна њихове патње? Да ли и питање опстанка, рата и мира, а поготово судбине Космета и Републике Српске, држе

за лажну, исконструисану проблематику, моделовану по мери интереса некакве политичке касте, њима недорасле знањем, даром и моралом?

И није ли, отворено говорећи, њихов априорни нехај за опште теме у директној сразмери са њиховом посебном, личном и еснафском самодопадношћу и себичношћу?

Бојати се да не улазимо у никад веће опасности с никад мањом приправношћу.

(Среда, 20. XII 2023)

У дану када си проглашен добитником једне угледне награде, најпре си се, постиђен, сетио Берђајева и Рилкеа. Први каже да је свака овоземаљска величина саблазан, а други како је сваки успех резултат неког малог неспоразума. Песник је од именице *Missverständnis* начинио деминутив – *Missverständnischen*.

Као и у ранијим сличним приликама, поменути догађај-и-доживљај изазива несаницу. И муку смишљања шта и како рећи у беседи којом се ваља захвалити на указаном признању и узвеличати оног по коме је оно названо.

(Четвртак, 21. XII 2023)

Игром случаја, ако се случајем може назвати административна законитост свођења свих рачуна календарске године – ево те наредног дана, првог дана зиме, овај пут у Београду, поводом још једне награде. Ситуација је лагоднија од јучерашње: лакше је и лепше награђивати него бити награђен.

Лауреат је честит, тих, вишеструко заслужан позоришни, филмски, књижевни и педагошки посленик. Нека га Господ сачува од могућних, свагда нам драгих, чаршијских интрига и оспоравања.

(Петак, 22. XII 2023)

Кишан и прохладан дан, ничим лепим препоручљив памћењу.

Новине нашироко причају о скандалозном мешању Немачке у наш изборни процес, уз неизбежно подсећање на њене злочине, посебно над Србима, у два светска рата и током тзв. хуманитарне интервенције 1999. године.

Истрчао и данас своју малу, лаку норму, да би се потом наднео над ове књиге и хартије.

Ту је и нова песничка књига *Грло у ребрима* Милоша Кордића, о коме си, сад већ у давним годинама, писао у два-три наврата. А пре неколико недеља прочитао у Матици и одломак из дужег штива о документарном и поетском аспекту његових сећања на

драгу му страдалну Банију. Ево и неколико реченица из његовог јуче приспелог писма.

Неизмјерно ти хвала на свему што лијепо и учено мислиш, пишеш и говориш о мојим скромним писанијама. Да, радим помало. Цијели живот тако. Нека остане, нека свједочи да смо и ми, Срби, живјели овдје гдје смо мучевно и достојно живјели. Волио сам и волим тај свој банијски народ. (И не само њега, наравно.) Обилазио сам га и слушао. Слушао љепоту говора, мисли, говорних слика, мудрости. Слушао љепоту природе која га живи и очовјечује.

(Субота, 23. XII 2023)

Ево и ових дана објављене песме „Глина” Бојана Васића, посвећене „бившем дечаку”, што је очигледна алузија на Ивана В. Лалића и наслов његове прве књиге, из 1955. године. „Главом више не звони / ужас, дубока јама срушеног / торња горње цркве у Глини, и све / што јој претходи, што је следи, / развучено кроз време у / врелу змију горућих слика, / одатле мотри и бди чекајући / свој трен. Јер страшан је немир / мртвих, освету подгрева / незгаслим жаром, градове пали / гневом праведника. Кажем, издигни / насеље мучних призора из своје / крви и опет буди дечак, да туђа / грла у твоје постану невидљиве / руже фонеме меког мириса. О / оном што се не може оћутати / треба говорити да ти реч / постане дом обновљен за све. / Уведи нас у њу као у нови / дан, осми, и нека све што кажеш / буде безазлени синоним за / мудрост.”

Иван В. Лалић је рођен 1931, Милош Кордић 1944, Бојан Васић 1985. године. Усташки злочин у Глини и „немир мртвих” постаје трагичан топос српске поезије, попут Косова и Јасеновца. Кордић у аутобиографско-мемоарској књизи *Било једном на Банији* бележи како је и сам упознао „и неке од оних који су преживјели те страшне покоље”. Један од њих је данас већ легендарни Љубан Једнак, „човјек који је преживео покоље, управо у глињској цркви”. Песник га је „виђао и овдје, у избјеглиштву, у прогнаништву, у Београду”, где, после његовог „одласка са овога свијета” често размишља „каква је то судбина Љубана Једнака?! Колико живота у једном напаћеном, страдалничком животу?! И колико храбрости у том човјеку да то поново живи!”

Као да разглашено филозофско *враћање исџої* има у нашој историји и поезији само мартирско и херојско лице...

(Недеља, 24. XII 2023)

Али догађаји из минуле ноћи те подсећају да нам зло не долази само споља, макар енглеске и немачке службе и медији и у овом

часу атаковали на Србију и Републику Српску. Рушилачки насртај насилника на Стари двор и Скупштину града Београда, надахнут незадовољством дела опозиције исходом прошлонедељних избора, показује да се, његошевски речено, ваља бојати и зла домаћег. Ми јесмо мали народ с психологијом великог народа (што се радо и често казује, уз заборав да је то први рекао Милан Кашанин), али, чини се, и народ који се неретко поиграва са својом судбином. Па и својом величином, колика год била.

Бежећи од политичког и етнопсихолошког домишљања, излазиш у климатски нерегуларан дан, априлски сунчан и топао, на своје лагано петнаестоминутно трчање. Несолидан и неуредан дух, измичеш се и од недочитаних научних, есејистичко-критичких и песничких књига драгих ти пријатеља – Драгана Симеуновића, Марка Недића, Душана Иванића, Тање Крагујевић, Душка Бабића, Слободана Владушића, Владимира Копицла и у овим хартијама већ помињаног Милоша Кордића, настањеног у апсолутно ти незнаној Кумодрашкој 394, у Београду, „у избјеглиштву, у прогнаништву”.

(Понедељак, 25. XII 2023)

Децембарско пролеће, пуне баште кафића. Дан прошао у непосредним и телефонским контактима са оболелим сродницима, уобичајеној рекреацији и дугом ишчитавању новина.

И најодмеренији међу аналитичарима пишу како нам је Москва разоткрила планове колективног Запада да уздрма ситуацију у Србији техникама мајданског пуча. Опозиција пак тврди да је управо власт међу демонстранте послала своје хулигане да праве инциденте. О изокретању истине, међутим, с највише жучи говори један пуковник у пензији, подсећајући на недавно предавање Јенса Столтенберга на Факултету политичких наука у Београду, које је још један у низу покушаја да се агресија злочиначке алијансе на Србију оправда наводним хуманитарним разлозима. Аутора подједнако срди кроткост наше публике и дипломатска префриганост актуелног челника НАТО-а. „Избегавајући истине о одговорности НАТО земаља и појединих личности, покушао је и, у знатној мери, успео да пред студентима заташка истине о почињеним злочинима, односно на недопустив и рекло би се кваран начин аболира државе и људе – учеснике у злочиначким подухватима који су трајали пуних 78 дана.”

Захвалан си пуковнику Радисаву Ристићу на информацији-и-интерпретацији којима отвара очи ваљда и онима међу нама који су склони кукавичлуку из комоције. „Уместо прећутног одобравања и аплауза добијеног од непотпуно обавештених младића

и девојака”, каже он у реченици вредној трајнијег памћења, „уваженог госта је требало да домаћини, пред лицем јавности, демантују неким од бројних објективних, истинитих података проистеклих из пера и уста многих домаћих и страних угледних личности.”

Моћни, од Столтенберга до Ђиласа, имају очигледан интерес за изокретање истине. А ми, обични смртници? Кад није посреди вајда, макар и неизвесна, или незнање, или унеколико разумљив страх по опстанак, који је мотив тог изокретања?

Одговор би могли дати психолози, социолози и историчари, удружујући своја знања. Теби, лаику, падају на памет овлашне претпоставке о одсуству самопоштовања, рајетинском синдрому, или „поданичкој свијести”, коју је честити Станко Кораћ дијагностицирао у јавном животу дела Срба у Хрватској. А можда, бар понекад, у изокретању истине има и нешто од хуморног, лудистичког приступа озбиљним питањима. Како, рецимо, друкчије схватити јучерашње студентске игре фудбала и одбојке на најпрометнијим улицама престонице?

Није ли на делу и шегачење с демократијом? Већ помињани Кашанин, у једној краткој белешци из 1966, подсећа како је, „на запрепашћење демагога”, Симо Матавуљ написао: „У нас демократија значи одсуство свега онога што је лепо.”

(Уторак, 26. XII 2023)

Судећи по полупразним аутобусима и слободним местима на паркиралиштима, почело је претпразничко расељавање суграђана смером рођачких или туристичких дестинација.

Твој сто запоседају нове свеске књижевних часописа и нове књиге марљивих истраживача – *Позоришне њриче: од средњеј века до дубровачких дана* Милене Кулић и *За вечића времена: шестинаменитарно завешћање Бојдана Дунђерској* Зорана Суботичког, Јелене Веселинов и Немање Карапанџића. Оно што је последњих година написано о породици Дунђерски – укључујући и десетак одредница о њеним угледницима у *Српском биографском речнику* Матице српске – ваља видети и као делотворан одзив струке на основане приговоре да нам, уз друге историографске пропусте, недостају историје значајнијих породица, као што су Гарашанини, Стратимировићи, Грујићи и други.

С посебном пажњом читаш у *Лейојису* објављен замашан оглед „Круг се затвара” Мила Ломпара, где су, уз друге политичке и поетичке особености *Ембахага* и њиховог контекста, с продорном аналитичношћу расветљени лични и надлични обрачуни Милоша Црњанског са српским грађанским светом, обзнањени у два толико различита раздобља, међуратном и поратном, од којих

ово друго укључује и добро нам познат „притисак друштвених очекивања”.

(Среда, 27. XII 2023)

Светска збивања обележена ширењем рата с Црвеног мора ка Индијском океану, а домаћа даном протеста испред зграде Републичке изборне комисије.

Тебе највише заокупљају и плаше болештине најближих из сва три нараштаја. Срамиш се својих рекреативних навика, а у доброј мери и подједнако неизлечивог списатељског свраба.

(Четвртак, 28. XII 2023)

Бежећи, опет, од себе самог, од вести из шире фамилије, и оних са уже и шире политичке сцене, и оних с неизбежним белегом претпразничке журбе, буке и беса, колико и од поменутих и непоменутих задатих и самозадатих лектира, ево те, веселника, у једном замршају *џуђих*, експертских брига, које неочекивано бивају и *џвоје*, и *ојџише*, ругајући се твојој нади да је икакав бег могућан.

У своме си веку, колико памтиш, превео (само за своју душу) једну песму Паула Целана и једну Бориса Пастернака. Зато си пак, надобудан, понекад мудровао и писао о туђим преводима, не идући, као по правилу, даље од оцвале флоскуле о превођењу као уметности немогућег. Сад пак први пут наводиш осведочење драгог ти Бошка Петровића: „Превеђење, то је истраживачка експедиција, не само у страни језик и туђе земље него у други космос.”

Разлог, или бар повод, овој забелешци је управо твој последњи лаички увид у муку превођења. Да ли само превођења?

Др Ненад Божовић у студији „Особености новог превода *Сџа-рој завешта* проф. др Драгана Милина” застаје и на једном месту у Књизи о Јову. Како је Даничић, не знајући јеврејски, преводио с латинског предлошка, у његовом преводу Јовова жена, ојађена несрећама које се нижу у њиховој породици и, посебно мужевљевом тешком кожном болешћу, каже Јову: „Благослови Бога, па умри.” Милин, међутим, зна да дотични глагол има, каткад, и друкчије значење, те може значити и „проклети”.

Милин се на овом месту одлучује за ову потоњу, ређу варијанту јер је у питању и нека врста „опроштајног поздрава” и преводи: „Нагрди Бога па умри.” Ова варијанта показује више смисла у контексту текста: уместо да опрости несрећу, жена страдалног праведника сматра да је његова праведност бесмислена и да Бог не награђује оне који поштују његове заповести те свој бес усмерава

на Бога – зато је Јов прекорева и каже да од Бога треба примати и добро и лоше.

Шта да кажеш? Туђи себи, туђи другима, туђи и своме и туђим језицима, туђи и свету (који нам није дом), нисмо ли туђи и Небу?
(Петак, 29. XII 2023)